گلزار دبستان

کامل

حسب الحکم

جناب فیضمآب صاحب ڈائرکٹر آف پبلک انسٹرکشن ممالک مغربی وشمالی واودھ

واسطے استعمال مدارس اودھ کے حسب منشاء دفعہ ۱۸ ایکٹ ۲۵ سنہ ۱۸۶۷ء

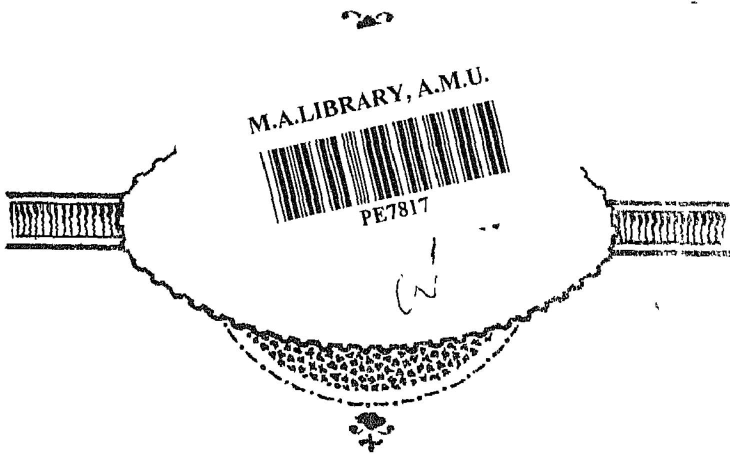
رجسٹری ہوکر

بار ہفتادوم

باہتمام کیسری داس سیٹھ سپرنٹنڈنٹ

مطبع منشی نولکشور واقع لکھنو مین چھپی

سنہ ۱۹۳۹ء

ان فقرون مین اضافت کی ترکیبون کو دیکھو اور خیال کرو

آبِ زرگشتہ دست - دلِ من بمر وسے - رگِ پا - سمِ خر - دمِ آب -

صفت موصوف کی ترکیبون کو دیکھو اور خیال کرو

شیرِ نر - اسپِ چابک - خطِ خوب - نانِ گرم - آبِ خنک - رنگِ شوخ -
رختِ کہنہ - کلاہِ نو -

اور دیکھو صفتین مرکب ہین

گلِ خوش رنگ - آوازِ دلکش - کتابِ خوشخط - پیرِ خم کمر - زنِ خوب رو -
طفلِ نوخیز -

دیکھو خبری ترکیبین ہین - ان کے واحد اور جمع پر خیال کرو

احمد و زید ہست - ہمہ خوب اند - محمود غنی ست - کارد کند ست - دلہا خوش اند -
چاقو تیز ست -

ضمیرون کی ترکیب کی خبری حالت پر اور اُس کے واحد اور جمع پر خیال کرو

او ہست۔ آنہا ہستند۔ تو ہستی۔ شما ہستید۔ من ہستم۔ ما ہستیم

ضمیرون کی اضافت کی حالت دیکھو

خرِ او بود۔ خرِ آنہا بود۔ کتابِ تو کجاست۔ خطِ شما خوب است۔ خطِ من بد نیست۔ سگِ ماست۔

ان کی فاعلی حالت پر غور کرو۔

او می گوید۔ آنہا می روند۔ تو چرا رفتی۔ شما دیدید۔ من دادم۔ ما گرفتیم

مفعول کی حالت دیکھو

اورا۔ آنہارا۔ ترا۔ شمارا۔ مرا دید۔ مارا داد۔

یہ فعل لازم ہین فاعل اور فعلون کے واحد اور جمع پر خیال کرو۔

احمد آمد۔ ہمہ بودند۔ احمد تو میروی۔ شما کے می روید۔ من می آیم۔ ما نمی آئیم

یہ فعل متعدی ہین فاعل کیساتھ ان کے مفعول پر بھی خیال کرو

احمد خط نوشت۔ ہمہ سلامش کردند۔ تو درس گرفتی۔ شما کتابہا دیدید۔ سگے دیدم۔ بطے دیدیم۔

مختلف فعلون کی گردانین مشق کے لئے اُن کے زمانون پر خیال کرو۔

(۱) او مشق می کند آنہا زور می کنند تو چہ می کنی ؟ (۲) او بخانہ نمی رود آنہا می روند آنہا شیر می خورند		تو بمدرسہ میروی ؟ شما کار می کنید ؟ من کار می کنم ما مشق می کنیم (۳) او نان نمی خورد ما نشستہ بودیم	

تو خط می نویسی	(۵) او طلبیدہ است
شما آب می خورید	آنہا شنیدہ اند ؟
من درس میگیرم	تو چیزے شنیدی ؟
ما قلم می دہیم	شما چہ شنیدید ؟
شما بازار می روید ؟	من طلبیدم
من بالا می روم	ما نہ طلبیدیم
ما پائین می رویم	(۶) او راہ رفتن می تواند
(۴) او گفتہ بود	آنہا کے رفتن می توانند
آنہا گفتہ بودند	تو حالا نوشتن می توانی ؟
تو دیدہ بودی ؟	شما خواندن می توانید ؟
شما خواندہ بودید ؟	من ہنوز گفتن نمی توانم
من نہ گرفتہ بودم	ما نشستن نمی توانیم
ما نشستہ بودیم	

مشق کے لیے امر کے مختلف جملے

(۱) آب بیار۔ زود بیار۔ خم شو۔ پیش بیا۔ پس ترنشین۔ کتاب واکن۔ ورق بگردان۔ این را بخوان۔ ہجا کن۔ باز بخوان۔ از سر بخوان۔ بلند بخوان۔ حفظ کن۔ گوش کن۔ از یادت نرود۔ بس کن۔ بس کن۔

(۲) محکم بگیر۔ زود بنویس۔ زود زود[۱] باش۔ زود برو۔ زود بیار۔ بگذار کہ برود۔ مگذار کہ برود۔ دست چپ برگرد۔ پس پس بیا۔ پیش پیش برو۔ دست راست ببین و بنویس۔ پاے چپ بردار۔ آہستہ برو۔

۱ یہ ایسے موقع پر بولتے ہین کہ جہان اُردو مین کہتے ہین جلدی جلدی کرو ۱۲

(۳) پیش شو پیش صبر کن - آرام بگیر - درون بیا - از خانه برآ - قدرے آب بگیر - باز گو - هوش دار - ساعتی پس برو - این رابنویس - درست نشین سر مشق پیش گیر و بنویس

چھوٹے چھوٹے جملے مشق کے لیے

(۱) اجازت است؟ بیرون روم؟ آب بخورم؟ میروم و می آیم - او سیب می خورد - خط می نویسد - احمد کجا میری؟ باش باش که میریم - ساعتے آرام بگیر - احمد میرود تو هم برو -

(۲) قلمت چه شد؟ در قلمدان باشد - او خط می خواند - تو دیده می خوانی - این همان ست - آن مال شماست - این مال ماست - همه آنجا هستند - شب اینجا بودند - همان وقت رفتند یکے نماند -

(۳) هیچکس نرفته - او کیست؟ چه کاره است؟ همین ست؟ خیر دیگرےست نه این ست نه آن ست - فردا می روم چه حکمست؟ این را می گیرم عیب که ندارند؟ بگیر عیبی نیست همه اش تراست -

(۴) خیلی بلند ست - احمد کجا مانده؟ پس پس می آید - بکسی حرف می زند - گاه گاه میروم چنین ست یا چنان؟ بابد هید - دیگر ندارم - بخدا که ندارم - خیر من هم نمی خواهم - بکار ندارم این چه می خواند؟

(۵) اینجا که می ماند؟ او احمق است عجب انتقست سخت بیعقل ست - عجب بے کمالیست ! بالا بود - بزمین افتاد سرش بسنگ خورد - استخوانش ریزه ریزه شد - این سیاه است یا کبود؟ این گلنار است یا نارنجی؟

ا۵ خوشخط قطعہ جیسے دیکھ دیکھ کر مشق کرین اور سر مشق کو بے اضافت پڑھنا چاہیے - ۱۲

۵۲ اہل زبان نہین کے معنون مین بولتے ہین یعنی نہین اور ہے ۱۲

۵۳ اہل زبان ایسے موقع پر بولتے ہین جیسے ہم کہتے ہین کہ تجھے نہین چاہیے - ۱۲

ضمیرین اور اُن کی مختلف ترکیبین مشق کے لئے

(۱) پیش او[۱] ہست؟ او دارد؟ او سگے دارد؟ پیش شان ہست۔ آنہا دارند آنہا گربہ دارند۔ پیشت ہست؟ اسپ داری؟ پیشت اسپ ہست۔ پیش شما ہست؟ پیش شما خروسی ہست؟ شما سگ دارید؟ پیش من ست کارد داد پیش من ست۔ بندہ کارد[۲] دارم۔ پیش ما ہست پیش ما شتر ست ما داریم۔ ما شتر داریم۔

(۲) خروس من پیش تست؟ پیش من نیست۔ پیش بندہ نیست۔ یا لوے من پیش شما است؟ پیش ما نیست۔ ما ندا ریم۔ خر من پیش اوست۔ خر من پیش او نیست۔ او ندارد قیچی شما پیش من ست پیش او نیست او ندارد۔ کلاہِ شما پیش آنہا ست۔ خیر پیش آنہا نیست۔ آنہا نہ دارند۔

(۳) کلاہ ہست پیش شان ہست۔ خیر پیش شان نیست پیش آنہا نیست۔ کتابت پیش ما ست خیر پیش شما نباشد۔ پیش آنہا باشد۔ قلم ما پیش شان ست۔ پیش آنہا نیست پیش خودت باشد۔ چاقوے شان پیش تو نیست؟ پیش ما کے دیدید۔ پنسل آنہا پیش ما ست۔ پیش شما کجا باشد پیش شان خود باشد۔

(۴) پیش من[۳] بود۔ من داشتم۔ بندہ داشتم۔ پیشت بود۔ تو داشتی پیشش بود۔ او داشت۔ پیش ما بود۔ ما داشتیم۔ پیش شما بود۔ شما داشتید پیش شان بود۔ آنہا داشتند۔

---

[۱] ایسے مقام پر اہل زبان یہ بھی کہتے ہین کہ او دارد۔ یعنی اُس کے پاس ہے ۱۲

[۲] اہل زبان اپنے محاورہ مین اسی طرح کہتے ہین۔ یعنی میرے پاس چاقو ہے ۱۲

[۳] نمبر ۴ ہیں جو ایک ایک سطر مین کئی فقرہ ہین معنون مین جو فصاحت سے مسلسل ہو جائین وہ بول دیتے ہین ۱۲

(۵) من نداشتم - بندہ نداشتم - تو نداشتی - ما نداشتیم - شما نداشتید آنہا نداشتند - او نداشت -

(۶) پیش من نبود - پیشت نبود - پیشش نبود - پیش ما نبود - پیش شما نبود - پیش شان نبود -

دیکھو ہر قسم کی چیز کیلئے اور آدمی کے لئے اور وقت کے لئے کن کن لفظوں سے پوچھتے ہیں

(۱) این کیست؟ کدام کس است؟ چہ کارہ[1] است؟ بہ بغلت چیست؟ این از کیست[2]؟ بدست چہ داری؟ چہ قدرست؟ دواتم پیش کہ بود؟ این چہ قدر باشد؟ کہ دادہ است بشما؟ این چیست؟

(۲) کدام کس بشما دادہ است؟ سیب از کجا یافتی؟ بہی از کیست؟ کتابم پیش کیست؟ تصویرہا از کجا بہم رسیدند؟ شما کدامش می خواہید؟ کدام یکے بہ احمد بدہم؟ احمد چرا اینجا نمی آید؟

(۳) اکنون چہ گونہ است؟ کے می آید؟ خانۂ محمود کجاست؟ بکدام[3] محلہ می نشیند؟ ساعت چند زدہ؟ چند ساعت روز بر آمدہ؟ شب چہ قدر گذشتہ؟ کتاب بچند گرفتی؟ بنظر شما مال چندست؟ امروز چندم ماہ است؟

متفرق جملے مشق کے لئے

(۱) بیائید بنشینید - سخنی دارم بشما - در قفس چیست؟ عجب مرغ خوش الحان است پوستینی میخواہم - از کجا بدست آید؟ تلاش می کنم پیدا می شود - تمام روز گشتم دو تا یافتم - لباس شما چرک شدہ - امروز تبدیل می کنم - ہنوز گاذر نیاوردہ است

---

[1] یعنی کون ہے اور کس رنگ ڈھنگ کا آدمی ہے - ۱۲

[2] یہ چیز کس کی ہے ۱۲

[3] یعنی کون سے محلہ میں بیٹھتا اُٹھتا ہے ۱۲

پیراہن شما نجس شدہ۔ حالا بہ آب[۱] می کشم۔
(۲) ہر صبح بہ ارک طنبور می زنند۔ گاؤ را دیدید؟ شاخ ندارد۔ این سنگ چہ قدر سنگین باشد؟ زنجیر ساعت ببینم؟ چند حلقہ دارد؟ قیمت این فیروزہ چہ باشد؟ فقیرے بر در استادہ است۔ بگو ما ہم مہمان ہستیم۔ خانہ خانہ ما نیست۔ بگو بدروازہ بنشینند۔
(۳) کار خود را بہ انجام رسانیدی۔ زود بیار۔ زود بیار۔ چابک بیا۔ اگر دیر می کنی کار از دست میرود۔ اگر زود تر نمی کنی کار از تو میگیرم۔ آواز م کہ شنیدند ہمہ رسیدند۔ بارے سخنم گوش کردند۔ ہمہ شان[۲] باہم گرانے زردگی دارند۔ خدا از دشمنم نگہداشت۔
(۴) چراغ گر بزم؟ باکے نیست۔ من بلند بالا ہستم۔ شما پست قامت ہستید۔ او میانہ قد است۔ ریشش چہ قدر دراز ست۔ عجب ریش درازی دارد۔ کفش خودم گم کردم۔ نارنج از کجا آوردید؟ بازار ہید۔ ہمین یک دانہ است دیگر نہ دارم۔ بخدا نہ دارم۔
(۵) بندہ امروز بہ لشکر رفتہ بودم۔ راہ[۳] غلط کردم۔ بسیار سرگردان شدم شما بخانہ رفتہ بودید؟ این شہر از علاقہ پنجاب است۔ کیست کہ بزمین افتادہ؟ بیچارہ حمال ست۔ بسیار[۴] خستہ شدہ۔ بارش خیلی گران بود۔ از پشت انداختہ بسایۂ درخت آرام می گیرد۔

---

[۱] یعنی غوطہ دون گا جسے ہندی میں کہتے ہیں کھنگال ڈالون گا ۱۲

[۲] ہمہ شان کو بے اضافت پڑھنا چاہیے یعنی وہ سب ۱۲

[۳] محاورہ ہے یعنی میں راستہ بھول کر اور طرف چلا گیا ۱۲

[۴] اہل زبان اپنی گفتگو میں تھکے ہوئے کو خستہ بولتے ہیں۔ ۱۲

(۶) احمد روزنامچه[1] اش آورده بود- حساب خود فیصل کردم- ده روپیه بذمهٔ شما
هم نوشته- هنوز بیست روپیه بر و دارم- بدبده[2] آدم ست- خیر من هم بدبگیر[3] هستم
صبح[4] زود می روم- سر راهش می گیرم- بنده باین کارها غرض
ندارم

(۷) ملافرقان[5] خود را خراب کرد- بعیش و عشرت افتاد- تمام مالش برباد داد
اکنون غیر از حسرت چاره چیست- روزے زنجیرخانه[6] می رود- پیش خدمت شما
کجاست؟ بازار رفته- همپاے آغا رفته- پے کارے رفته- درون خانه است
خانه را صفا می دهد- مگر این براده می دارد-

(۸) خود شما چنین کارها چرا می کنید؟ پیش خدمت سلیقه ندارد- برادر شما چه میکند؟
غذا می خورد می آید- چه می خوانید؟ همان کتاب دیروزه است- برادر شما
چه می خواند؟ همین می خواند- هرچه او می خواند من می خوانم- میرزا اکنون شما را
کے می بینیم[7]؟ فردا-

(۹) شما چرا می روید؟ چه طور نروم؟ اگر نروم او می آید- اگر صورت اینست
من هم بروم- اگر این کار کردی گوی از میدان ربودی-

---

[1] حساب کتاب کے کاغذوں کو اہل ایران روزنامچہ کہتے ہین ۱۲
[2] جیسے اُردو مین نادہند یا لیلوٹ کہتے ہین ۱۲
[3] بُری طرح لینے والا جیسے ہندی مین کھل اُیا یا ڈ کہتے ہین ۱۲
[4] محاورہ ہے جیسے ہندی مین کہتے ہین بہت سویرے ۱۲
[5] ملافرقان ایک فرضی نام ہے ۱۲
[6] جیلخانہ ۱۲
[7] محاورہ ہے یعنی ہم سے تم سے کب ملاقات ہوگی- ۱۲

هرچه او می کند می کنم. آب می بارد. بیائید درون بنشینیم. پیش بنده چرا نمی نشینید
اینجا چرا نمی نشینید؟ پهلویم بنشینید.
(۱۰) آغا هرچه کردید شما کردید. من هم همین فکر هستم. این بسیار خوب ست. اگر
چنین ست شما بفرمائید خیرست؟ امروز متفکر بنظر می آئی. دلم هم غمگین ست
فکر چیست؟ بفضل خداست. شما هیچ فکر نه کنید. خاطر جمع باشید. بآرام
بنشینید.

دیکھو مختلف وقتوں کے لیے کیا کیا لفظ ہیں اور کیونکر بولے جاتے ہیں

(۱) من اول بشما گفته بودم پیش هم گفته بودم. او بیشتر بمن گفته بود. خیر آخر بچشم خود
می بینید. امسال خیلی گرانی ست. سال گذشته این حال نبود. سال آینده ارزانی
می شود. دیروز او را دیدم. پریروز[1] خودش اینجا بود. پس پریروز[2] خبر ندارم
امروز هلال خواهد برآمد.
(۲) اکنون شب ماه است. فردا دعوت شماست. فردا که فرصت ندارد.
فرصتم نیست پس فردا یا پس پس فردا. دی شب نیامدید پری شب هم غائب بودید
امشب همین جا باشید. خیر فردا شب می آئیم. پاسی از شب گذشته بود
پارهٔ از شب باقی بود. نیم شب بر آسمان روشنی چه بود؟ بلے شهابه باشد.
(۳) دو روز تعطیل ست. بیائید سیر باغ کنیم. این قدر فرصتم کو؟ صباح زود
بروید. پایان[3] روز پس بیائید. شام بخانه می رسم. احمد اینجا
کے می آید؟

[1] یعنی پرسوں ۱۲

[2] یعنی اترسوں ۱۲

[3] جیسے ہم تیسرا پہر کہتے ہیں ۱۲

گاہ گاہ می آید۔ اینک اینجا بود۔ ساعتی پیش از شمار رفتہ صبح و شام می آید۔ ہنوز نیامدہ ساعتی پس بیائید۔

(۴) اکنون ما میرویم۔ کے رفتن می توانید۔ حالا کے میگزاریم۔ بگزارید کہ بروم باز می آیم۔ ہر گاہ شما می آئید من ہم می آیم۔ در زمستان قریب چاشت مدرسہ وا می شود۔ پایان روز رخصت می شود۔ وقت رخصت ساعت چار ست در تابستان صبح وا می شود کہ ساعت شش باشد۔ نیم روز رخصت می شود کہ ساعت دوازدہ است۔

مدرسہ اور مکتب کی گفتگو

(۱) برادر برخیز آفتاب بر آمد۔ برخیز کہ آفتاب بلند شد۔ وقت مکتب قریب ست آب گرم موجود ست۔ آفتابہ بگیر دست و روئیت بشو۔ موہاے خود را شانہ کن ناشتا ہم حاضر ست۔ ناسپاہی کہ دادہ است بشما؟ نہار نخورید کہ رطوبت می آرد چرا گریہ می کنی۔

(۲) لباس خود بپوش۔ کاہلی مکن۔ لباس تو کثیف شدہ چرا تبدیل نمی کنی؟ بر دامنت داغ گردست۔ بسر انگشت پاک کن۔ کتاب تو کجاست؟ جزدان چہ کردی؟ بگیر و بمکتب برد۔ امروز بمدرسہ نمی روی۔ بلے روز آزاد نیست ساعت دہ نزدہ۔ ہنوز دیر ست۔ بست لمحہ باقی ست۔

(۳) کتاب خود را خراب مکن۔ ببین دریدہ می رود۔ میان مقوی نگہدار امروز بست بہ روزہ دیر شدہ۔ زود بیائید کہ دیر می شود۔ خیر ہنوز وقت ست تا رتیکہ پیش روی شما ست ہمین مدرسہ ہست۔ آغا حسین آفتاب خیزان کجا میروی؟ پیش باش کہ من ہم می آیم۔

(۴) جناب آغا! بندہ امروز بمکتب آمدم۔ کدام کتاب بخوانم بفرمانہ

پندنامہ میخوانم۔ در قواعد ہنوز چیزے نخواندہ ام۔ الفاظ با املا نوشتن می توانی خیر نو آموزم ہنوز یاد نگرفتہ ام[۱]۔ از شفقت جناب قریب تر می آموزم۔ طوریکہ فرمایند بہ عمل آرم۔ این الفاظ را روان کن۔ ہمین را بمشق بنویس کہ املاے تو درست شود۔ بچشم[۲]۔

(۵) صبح زود برخیز۔ تا آفتاب برآید از ضروریات فارغ باشی۔ لباس پاکیزہ بپوش بر وقت خود را بمدرسہ برسان۔ چون بمکتب در آئی آداب جاے را نگہدار چون پیش استاد آئی سلام کن۔ جاے خود بہ آرام بہ نشین پیش و پس۔ راس و چپ نظر مکن۔ تا نشستہ باشی مؤدب نشین۔

(۶) چون رخصت شوی خانہ برو۔ در راہ بازی مکن۔ خانہ کہ می رسی بزرگان را سلام کن۔ کتاب سر طاقچہ بگذار۔ دست و رو شستہ ہرچہ حاضر باشد قدرے بخور ساعتی بیرون تفرج کن۔ با طفال ہرزہ مگردی پیش از شام خانہ بیا۔ ہرچہ بروز خواندی بازش بخوان۔ خواندن شب بر دل نقش می شود۔ بحرفہاے بد زبان آشنا مکن مکتب جاے خواندن ست۔ نہ جاے بیہودہ گفتن۔

(۷) احمد بیا۔ کتاب خود بیار۔ بشنوم چہ خواندی۔ اگر یاد داری چرا نمی خوانی؟ محمود تو بگو۔ اگر می دانی چرا نمی گوئی؟ درست بخوان۔ غلط مکن۔ آغا۔ در کتاب ہمین نوشتہ۔ خیر کاتب غلط کردہ۔ قلم بگیر و درست کن۔ روے ورق بگردان۔ ہرچہ خوانی۔ فہمیدہ بخوان۔ باہستگی بخوان۔ طوطی وار از بر کردن فائدہ ندارد۔

---

[۱] مین نے ابھی نہین سیکھا ۱۲

[۲] یعنی بچشم۔ یا بسر و چشم یعنی آنکھون سے اور یہ محاورہ گویا ہر بات مین اُن کا تکیہ کلام ہے کہ جب کسی کام کے لیے حکم کرو تو طرف ثانی بہت اچھا کی جگہ کہتا ہے بچشم ۱۲

بمطلب نہ رسیدن والفاظ از بر کردن حاصل چیست؟ بخوان ہنوز روان نشدہ
(۸) چہ نام داری آغا زادہ[۵۱]! نام پدر شما چہ باشد؟ چہ کار می کنید؟ سوداگری عمر شما چہ قدر باشد؟ چاردہ سالہ۔ بکدام محلہ می نشینید۔ کلاہ بر سر درست بگذار۔ چرا کج گذاشتی؟ بنشین درست یا دکن پیش رویم بنشین پشت[۵۲] سرم چرا نشستی؟ بیا بہ پہلوے احمد بنشین۔ ہاشم را آواز دہ۔ درین ماہ دو سہ روز غیر حاضر بود آغا حسین ہم ہفت روز نبود۔ تا توانید شما غیر حاضر نباشید۔
(۹) وقت برخاست قریب ست در ساعت چہار دہ لمحہ باقیست۔ اجازت ہست؟ می روم آب خوردہ می آیم۔ بر مشق خود بیار کہ ببینم۔ این[۵۳] از کیست؟ این نسبت با و بہتر ست۔ این سطر بہتر نوشتہ۔ کرسی این اندک درست نہ نشستہ۔ این حرف شما بیقاعدہ ست۔ سر مشق را دیدہ بنویس۔ مرکب[۵۴] خیلی غلیظ ست۔
(۱۰) کاغذ آہار ندارد۔ مرکب[۵۵] را می کشد۔ ببینید مرکب ما چہ قدر روشن ست دوات شما آبکی[۵۶] ست ہمین صفحہ را کہ خواندہ نقل بردار۔ این طفل را چرا شلاق می کنند۔ البتہ خطا ہی سرزدہ باشد۔ درس خودش روان نکردہ باشد۔ از ہمین ست کہ زیر چوبش میکشند۔ احمد! کجا؟ بگذار کہ ہنوز فرصت بازی ندارم۔

[۵۱] یعنی صاحبزادے تمھارا کیا نام ہے ۱۲
[۵۲] اہل زبان اپنے محاورے مین پیش اور پس کی جگہ بولتے ہین ۱۲
[۵۳] یعنی یہ کس کی مشق ہے ۱۲
[۵۴] اہل زبان اپنے محاورے مین سیاہی کو کہتے ہین اور گاڑھی سیاہی کو غلیظ کہتے ہین ۱۲
[۵۵] جب کاغذ مین سیاہی پھوٹتی ہے تو کہتے ہین کہ کاغذ مرکب را می کشد ۱۲
[۵۶] پھیکی سیاہی یعنی جسمین پانی بہت ہو ۱۲

احمد ساعتی ہم بخانہ نمی ماند۔ کجا میرود۔ خبر ندارم۔

(۱۱) بخوان این چہ لفظ ست؟ ہجا کردہ بگو۔ این فقرہ چہ معنی دارد؟ بندہ طفل ام چگونہ توانم گفت ہنوز حرف شناس ہستم۔ قدرے خواندہ ام۔ رفیقت نیم صفحہ بخواند مگر شرمی نداری؟ سر جناب سلامت باشد۔ یک ماہ پس عرض می کنم احمد! تو بتوانی کہ این را بخوانی؟ بلے چرا نمی توانم این لفظ ظلم ست۔ آفرین آفرین۔ کرسی بگیر و نشین۔

(۱۲) احمد سعادت مند پسریست سبق ہر روزہ اش یاد می کند۔ اکنون سواد شں روشن شدہ خیلی محنت کش ست۔ باندک مدت استعداد بہم رسانیدہ۔ بفارسی حرف زدن میتوانی؟ قبلہ[1] خیر چرا بفارسی حرف نمی زنی؟ بلطی بزبان فارسی ندارم زبان فارسی خیلی دشوار ست۔ لاکن عجب زبان شیرین ست! شرم مکن۔ ہرچہ بتوانی بفارسی حرف بزن ہمین طور مشق می شود۔ بیا بفارسی حرف زنیم۔ و یکدست ترک ہندی گوئیم۔

بچوں کی فریادیں اور شکایتوں کی باتیں

(۱) جناب آغا کاردم گم شد۔ کجا گذاشتہ بودی۔ در جزودانم بود۔ احمد تو دیدی؟ من چہ خبر دارم؟ دیگر کہ بردا زینجا؟ آخر دزد کہ نمی افتد اینجا۔ جناب آغا! ہاشم کتابم گرفتہ نمی دہد۔ بیش من بیار۔ ہاشم چرا بہ محمود منازعت کردہ ی؟ چرا ہر دم جنگ میکنی؟ آخر او چہ گفتہ بود بتو؟ بسیار بیباک شدۂ۔ دیگر بار شکایتت بگوشم نرسد والا سخت گوشمالت می دہم۔

(۲) احمد اچہ می کنی؟ خاموش نمی مانی۔ مگر نمی ترسی؟ می بینم یک ساعت آرام نمی نشینی۔ دیگر بارہ آنجا نروی۔ چرا خندہ میکنی۔

---

[1] یعنی اے قبلہ میں فارسی میں بات نہیں کہہ سکتا ۱۲

خیلی گستاخ شده. بسیار بے ادب هستی. بیک گوشه آرام نشین. بیا که ترا پیش
اخوندت برم. معاف کنید آغا. باز چنین حرکت نخواهم کرد. چه غوغاست؟ عجب
بے تمیز بچه ها هستند. یکی که سزا یافت اکنون همه دم بخود نشستند. چه میگوئی؟ سخنت
بفهم نمی آید. تلفظ خود درست کن. مرکب[1] بر دامن از کجا ریختی؟ عجب پسر کثیف
هستی. هوش دار. باز این حرکت نه کنی. بچه ها چرا غوغا می کنید؟ بحدّ اکه مغز
سرم خوردید. احمد بار بار می پرسی. چرا یاد نمی داری؟ هر چه میگویم
بخاطر نگهدار.

(۳) بالاے درخت چرا رفتی؟ پائین بیا. زود تر فرود آئی. اگر پایت خطا[2] میکند
استخوانت ریزه ریزه می شود. بهاری رخصت می طلبد. پدر و مادرش
می روند. او هم می رود. حالا کجا یاند. انجا که پیش پدر و مادرش بود
آغازاده! چند تا برادر داری؟ پنج برادر هستیم و یک خواهر. عم زاده شما
چند ساله هست؟ برادرت کدخدا شده؟ بلی خانه پدر زنش[3] می ماند. خالم
بدهلی ڈپٹی ست.

(۴) امروز احمد نیامده. گویند دیروز تب کرده. گرم هست یا لرزه نوبت ست. یا
هر روزه؟ گاهے عرق هم می کند؟ می گویند اکنون چیزے بهتر ست[4] مگر هنوز بالکل
صحیح و سالم نشده. تیمارش که می کند؟ پدرش میکند. مگر بسیار متفکر ست. هیچ دوا نفعی
نمی کند. علاج ڈاکٹر چرا نمی کند. مردم هند از ڈاکٹر می ترسند.

---

[1] ہندوستان میں سیاہی یا روشنائی کہتے ہیں ۱۲

[2] پاؤں بہک جائے یا پھسل جائے ۱۲

[3] پدر زن۔ اسے بے اضافت پڑھنا چاہیے جسے ہندوستانی خسر کہتے ہیں اہل ایران سے پدر زن کہتے ہیں ۱۲

[4] محاورہ میں کہتے ہیں کہ اکنون بہتر ست یعنی اچھا ہے یا اسے آرام ہے ۱۲

آخر چرا؟ فقط بے عقلی۔ نفعے کہ در علاج ڈاکٹر دیدم ہیچ علاج ندیدم۔ دوا اندک و نفع بسیار۔ خیر خدا ایش شفا دہد۔

(۵) احمد بر دست و پا یت چند تا انگشت ست؟ میتوانی بشماری؟ بلے می توانم تا بست بشمارم۔ شصت ثانیہ یک دقیقہ۔ شصت دقیقہ یک ساعت ست۔ بست و چہار ساعت یک شبانہ روز۔ یک ہفتہ ہفت روز۔ چار ہفتہ یک ماہ۔ دوازدہ ماہ شما یک سال۔

دوست کی ملاقات

السلام علیک و علیکم السلام مزاج عالی؟ الحمد للہ۔ دعا می جان شما۔ خوش آمدید[1] مردم بخیر اند؟ کوچک و بزرگ بسلامت۔ بلے ہمہ دعا می کنند۔ بعد مدت تشریف آوردید؟ اینقدر بے التفاتی؟ معاف دارید چہ کنم؟ کارہای دنیا نمی گذارند ہم دولت خانہ را گم کردہ بودم[2]۔ مزاج چہ طور است؟ امروز درد سر دارم آغا کرم درد می کند نصیب اعدا۔ از کے؟ صبح کہ از رخت خواب برخاستم دیدم سرم درد می کند۔ از زکام ست۔ ساعتی خواب کنید رفع می شود۔ امروز آغا احمد آمد حیف کہ بخانہ نبودم۔ کدام خبرے تازہ دارید؟ می گویند امروز دو تا کشتی غرق شد کجا شنیدید؟ از بازار فہمیدم[3]۔ وای بر حال صاحب مال بیچارہ چہ قدر نقصان برداشتہ باشد؟ البتہ دہ دوازدہ ہزار روپیہ باشد۔ اجازت ست؟ حالا رخصت میشوم چرا چرا این قدر زودی۔

---

[1] جب کوئی شخص گھر مین آتا ہے تو صاحب خانہ پہلے ہی اس سے کہتا ہے کہ خوش آمدید۔ صفا آوردید وہ جواب مین کہتا ہے خوش یافتم ۱۲

[2] اہل زبان کا محاورہ ہے یعنی مین تمھارا گھر نہ جانتا تھا ۱۲

[3] اہل زبان کے محاورہ مین ایسے موقع پر فہمیدن بمعنی شنیدن آتا ہے ۱۲

بنشینید ساعتی حرف زنیم و دل خوش کنیم۔ خدمت شما کارے ہم دارم۔ امری صلاح طلب ست۔ خیر حالا کہ وقت مدرسہ قریب ست۔ باز کے تشریف مے آرید؟ انشاء اللہ فردا روز می رسم۔

ناواقف مسافر سے ملاقات

خوش آمدید۔ صفا آوردید بنشینید۔ مزاج مقدس؟ دعا۔ مزاج جناب؟ از کجا می رسید۔؟ از شیراز۔ چند روز ست از شیراز برآمدید؟ سہ ماہ۔ بکدام راہ؟ راہ کابل۔ چرا براہ دریا نہ آمدید؟ راہ دریا خطر دارد۔ جہاز دودی وسعت نہ داشتم آغا بلکہ شما راہ خشکی از دریا خطرناک ترست۔ کسانیکہ می روند سر بکف می روند۔ کابل از اینجا یک ماہ راہ باشد۔؟ خیر کمترست۔ از پشاور تا لاہور دہ روزہ راہ است۔ اگر منزل بمنزل گیرید؟ و اگر سر ڈاک روید فقط سہ روز۔ باز از پشاور تا کابل دوازدہ روز۔ اینجا کجا منزل گرفتید نزدیک بسرائے مکانی گرفتہ ام۔ تنہا ہستید؟ عیال ہمراہ دارید؟ چرا بغریب خانہ تشریف نیاوردید۔ این کیست کہ ہمراہ شماست؟ رفیق راہ ست بیچارہ ہست؟ صفاہانی ست قنادی[1] میکند۔ بلی از نشست و برخاستش دریافتہ بودم کہ اصلش از خاک صفاہان ست۔ ہندوستان عجب خاک دامنگیری دارد! جائیکہ آدم نشیند دگر دل بر نمی خیزد۔ سبحان اللہ! ہندوستان جنت نشان اگرچہ تابستانش جہنم ست۔ مگر زمستانش بر جگر کشمیر داغ می نہد۔ امنے کہ در اینجا ست بہفت کشور ندیدم۔

نوکروں سے ضروری باتیں

خانۂ آغا جعفر میدانی؟ این رقعہ بدہ و صبر کن تا جواب بدہد۔

[1] حلوائی کو کہتے ہیں جو مٹھائیاں بناتا ہے ۱۲

اگر در خانہ نباشند پیش خدمت را بدہ و زود تر لیس بیا۔ روپیہ بگیر و پیسہ بیار۔ ہنوز صرّاف
دکان نکشادہ۔ چند تا پیسہ آوردی؟ روپیہ قلب ست صرّاف نمی گیرد۔ خیر دیگر ببر
کتاب روزنامچہ و قلمدان زیر کرسی بگذار۔ پیش خدمت شما چہ مواجب می گیرد
نان و ششماہہ رخت۔ این را پنج روپیہ شہریہ[1] می دہم۔ کفش مرا پاک کن
امروز صحن خانہ را کس جاروب نکردہ۔ بیائید فرش را تکانید۔ بروسقہ را ہمراہ
خود بیار۔ بگو آب تنک باشد کہ زمین شل نہ شود۔ دو پیسہ بہ حجام بدہ پیسہ ندارم
سائیس را بگو کہ اسپ عربی را زین کند۔ بگی نیارد۔ امروز بر اسپ سوار
نمی شوم بگو ساز انگریزی بہ بندد۔ اسپہاے ہندی بسیار سرکش می باشند
برین اسپ سمند روزے سوار شدم این قدر شوخی کرد کہ از جان
تنگ آمدم۔ زین را درست کن۔ ببین قاش زین کج بہ نظر می آید۔
اسپ کمیت را چہ کردید۔ فروختم چالاک نبود۔ این سبزہ خیلی خوب است
بسیار تیز ست۔ مہمیز را ہم تاب نمی آرد۔ بہ قمچی چہ رسد چہ سبب است
فربہ نمی شود؟ آب و دانۂ ہند بہ اسپہاے ولایت موافق نمی آید۔
اسپ چالاک گاہے فربہ نمی شود۔

لباس اور کپڑون کی باتین

بقچہ بیار کہ امروز تبدیل لباس میکنیم۔ کلاہ کجاست۔ قباے قلمکار[2] ہم بکش خفتان[3]
بانات بیار۔ پیراہن را ببین تکمہ ندارد۔ گریبانش تنگ ست۔

---

[1] اہل زبان ماہواری تنخواہ کو شہریہ کہتے ہین مگر اس ملک مین اکثر ہندوستان کی طرح تنخواہ کی رسم نہین جو بہت دولتمند ہوتے ہین اُن کے غلام بھی ہوتے ہین اور باقی روٹی کپڑے پر خدمتگار رکھتے ہین ۱۲

[2] قلمکار یعنی چھینٹ کی قبا ۱۲

[3] خفتان ایک قسم کا لباس ہے کہ انگریزی کوٹ کی وضع کا ہوتا ہے اکثر قبا کے اوپر پہنتے ہین ۱۲

بندد در زیر جامہ[1] کش آستین این پارہ شدہ خیاط را بدہ کہ رفو کند۔ بند ہائے قبا شکستہ اند درخانہ بدہ کہ درست کنند۔ لباس در بار بدہ کہ وقت تنگ شدہ۔ آئینہ پیش بگذار کہ عمامہ بر سر پیچم۔ برخفتان خیلی گرد نشستہ۔ می تکانم۔ حالا پاک میشود این تکاندن پاک نمی شود۔ برش بگیر۔ دستمال[2] کرپاسی بدہ۔ آبریشمی را نگہدار۔

کھانے پینے کی باتین

بسم اللہ جناب آغا چہ بروقت رسیدید چاشت[3] حاضرست۔ بیائید نوش جان بفرمائید بندہ طعام خوردہ آمدہ ام اشتہا ندارم۔ خیر چیزے اینجا ہم نوش جان فرمائید آخر نان اینجا بان آنجا جنگ نمی کند۔ بسر شما قسم ست کہ سیر ہستم شام[4] دیر تر خوردہ بودم میل ندارم۔ خیر قدرے بخورید۔ یک دو لقمہ بیش نخورید۔ بیائید بیائید نان خشک می شود۔ صبح مردانست از غذا انکار خوب نیست۔ نان گرم و آب خنک نعمت الٰہی ست۔ نظر قلی برو یک پیپہ را ماست بتان قیماق[5] ہم براے چائے بگیر۔ آب خوردن بدہ۔ ہشدار کہ نریزد۔ گرم ست برو آب تازہ از چاہ بیار تابستان ہند ہمین یک قباحت دارد۔ رکابی پلاؤ پیشتر بگذار نگاہ کن کاسۂ شوربا کج نشود۔ روغن بستہ[6] شدہ۔

---

[1] زیر جامہ اہل زبان پائجامہ کو کہتے ہین اور یہ لفظ بے اضافت بولنا چاہیے۔ اس فقرے کے معنے یہ ہین کہ پائجامہ مین ازاربند ڈال ۱۲

[2] جسے رومال کہتے ہین اہل فارس اُسے دستمال کہتے ہین ۱۲

[3] ۹ یا ۱۰ بجے کے وقت کو چاشت کہتے ہین اور اہل زبان اپنے محاورہ مین طعام چاشت کو کہتے ہین ۱۲

[4] طعام شام کو فقط شام کہتے ہین ۱۲

[5] قیماق ترکی مین ملائی کو کہتے ہین ۱۲

[6] یعنی سردی سے جم گیا ہے ۱۲

بلی برکت زمستان ست۔ دیگدان گرم ست۔ زغال روشن کن منقل[۵۱] گذاشتہ بیار آتشگیر[۵۲] بمن بدہ۔ بگو قدرے چائے[۵۳] دم کنند۔ چائے حاضر ست۔ معاف دارید آغا! نمی خورم کہ خشکی می آرد۔ خیر از یک فنجان[۵۴] چہ می شود۔ قدرے شیر بنیداز ید کہ خشکیش را می برد۔ نبات تہ نشین شدہ۔ چمچہ بدہ کہ بجنبانم۔ بسیار گرم ست۔ چلیم پر کن میل[۵۵] بفرمائید الطاف[۵۶] شما کم نشو۔ قلیان پیش جناب آغا بگذار۔ دودے[۵۷] کردہ بدہ۔

خرید و فروخت کی باتین

میوہ فروش حاضر ست۔ بیارید کجا ست؟ انار یک سیر بچند می دہی؟ سیرے دہ آنہ سیب روپیہ را چند؟ بست و پنج۔ خدا را ببین بابا راست بگو آغا! ہنوز دستہ[۵۸] ہم نکردہ ام۔ از شما زیادہ نمی خواہم۔ انار سیرے ہشت آنہ و سیب روپیہ را سی دانہ می دہم سیب خام ست۔ خیر پختہ است آغا۔ رنگش بہ بینید پوش کنید۔ ازین بہتر دیگر چہ خواہد بود؟ ہر چہ خام باشد مال من۔ بلی ملک ہند است بابا۔ ہر چہ خواہی بگیر تا کابل بر و ببین کہ ہمچو سیب ہا را آنجا بز و گوسفند ہم نمی خورند۔ انارت شیرین ست یا ترش؟ در قتی[۵۹] چیست۔

---

۵۱ انگیٹھی ۱۲

۵۲ اہل زبان آتشگیر سے کہتے ہین جسے یہان عام لوگ دست پناہ کہتے ہین ۱۲

۵۳ محاورہ ہے یعنی چائے پکاؤ ۱۲

۵۴ ہندی مین پیالہ کو کہتے ہین ۱۲

۵۵ اہل زبان اپنے محاورہ مین کسی کی کھانے پینے کی تواضع کرتے ہین تو کہتے ہین کہ میل بفرمائید یعنی یہ چیز نوش کیجیے ۱۲

۵۶ شکریہ کے مقام پر یہ فقرہ کہتے ہین ۱۲

۵۷ محاورہ ہے یعنی سلگا کر دو ۱۲

۵۸ بہنی کو کہتے ہین یعنی دست لاف فارسی کتابی ہے ۱۲ ۵۹ قتی ترکی مین صندوقچہ یا ڈبیا کو کہتے ہین ۱۲

زعفران ست یک تولہ بچند آنہ میدہی؟ ہشت آنہ۔ بسیار گران! خیر۔ یک سخن دارم آغا از پنج آنہ کمتر نمی دہم۔ این قدر گران جانی مکن بابا۔ کہ می گیرد؟ خیر مردم بارزو می برند کہنہ شدہ حرف مرا گوش کن۔ در گران فروشی نفع نیست۔ اگر ارزان می فروشی بسیار می فروشی و بسیار نفع می بری۔ خیر۔ گفتۂ شما بجان منظور ست بگیرید۔ پنج تولہ میخواہم۔ وزن کن۔ ترازوے مشقالی[۱] ندارم۔ این نافہ است؟ یک نافہ بچہ قیمت میدہی؟ ہفت روپیہ۔ پناہ بخدا۔ یک حرف دارم آغا۔ از پنج روپیہ کم نیست۔ اکنون من ہم بگویم۔ بفرمائید۔ اگر چار روپیہ می گیری بگیر۔ ورنہ اختیار داری بامان خدا۔[۲] خیر بگیرید۔ ہرچہ پسند شما باشد بردارید۔ خود دو دانہ چیدہ بدہ۔ ہمہ اش یکسان است۔ سرموی فرق نیست۔ فیروزہا داری؟ بلی حالا از نیشاپور رسیدہ انگشترش از نقرہ است یا سرب؟ از نقرہ۔

رات کا وقت

آفتاب بمغرب رفت۔ اکنون شام شد۔ شفق ہم طرف شد۔ چراغ روشن کن شمع روشن کن۔ چراغ روشنی کمتر دارد۔ روغن در چراغ بریز کہ خاموش نہ شود۔ گل بگیر۔ سر فتیلہ[۳] را پیش کن۔ ببین ستارہ ہا چہ طور گرد ماہ صف زدہ اند ماہ ہالہ برآوردہ است۔ البتہ دلیل باران ست۔ اکنون شب ماہ است مہتاب عجب لطفے دارد! ماہ چہاردہم بدرست۔ خیر پنج روزہ روشنی ست باز ہمان شب تار و جہان تاریک۔ اجازت ست؟ حالا رخصت می شوم۔

---

[۱] چھوٹی ترازو یعنی کانٹا ۱۲

[۲] یہ فقرہ رخصت کے وقت کہا کرتے ہیں اور ایسے موقع پر اس سے یہ مراد ہوتی ہے کہ جاؤ خدا حافظ ۱۲

[۳] یعنی بتی اکسا دو ۱۲

کجا می روید؟ وقت رفتن نیست ہمین جا خواب کنید شب بسیار گذشت برلے جناب آغا فرش خواب[۱] بینداز۔ توشک را بتکان[۲]۔ لحاف را پائین[۳] بگذار۔ شما کجا خواب می کنید؟ ہمین جا۔ از شب چہ خبرست؟ البتہ سہ پاسے از شب گذشتہ یک نیم پاس باشد۔ امروز مرا زود تر خواب گرفت۔ چراغ را کنارہ بگزار۔ شمعدان سر طاقچہ بنہ۔ کلید زیر بالینم بمان۔ دروازہ را پیش[۴] کن۔ چون پارۂ از شب گذرد مرا بیدار کن کہ چیزے نوشتن دارم۔ چشم گربہ را دیدید؟ با این را پشک میگوئیم از قسم براق[۵] ست۔ دو تا بچہ ہم دارد۔ تماشا[۶] کنید۔ چہ بازیہا می کنند؟ دست بر پشتش کشید۔ خوش می شود۔ خرخر می کند ہمین نشان محبتش ہست؟ بگذار کہ برود۔ بہ دہن چہ دارد۔ موشکی باشد۔ مگزار کہ سر فرش بیاید۔ فرش خراب می شود۔ بدرش کن۔ گربہ مسکین جانورِ نیست۔ بلی پیش شما مسکین ست از موش و گنجشک پرسید۔

بچہ را دیدم گربہ را آزار داد۔ دمش محکم گرفت۔ گربہ پنجہ زد کہ خون از دیدہ طفل بچکید۔ ناخن گربہ قہر خداست۔ کم از خنجر خونریز نیست۔ کارے کہ از گربہ می آید از شیر نمی آید۔

سگ را نگاہ کنید چہ محبت میکند ببینید چہ طور دمش می جنباند۔ نشان محبتش ہمین ست

ہ[۱] یعنی بچھونا بچھاؤ ۱۲

ہ[۲] توشک جھاڑو ۱۲

ہ[۳] پائینتی رکھو ۱۲

ہ[۴] اہل زبان کا محاورہ ہے یعنی دروازے کو بھیڑ دے ۱۲

ہ[۵] اس قسم کی بلی کو کہتے ہین جسکی پشم بڑی بڑی ہوتی ہے ۱۲

ہ[۶] اہل زبان کا محاورہ ہے یعنی دیکھو ۱۲

خویش و بیگانہ را خوب می شناسد دوست و دشمن خوب می داند۔ یک صفتش قناعت ست کہ برابر صد وصف ست۔ یک استخوانش بس ست۔ صدایش می کنم و دیدہ می آید بشما آشنا[1] شدہ۔ دست بدہنش مکنید کہ می گزد۔ دمش مگیرید خوشش نمی آید مگر اگر کہ درون بیاید۔ روزے بصحرا بردم و سر گرگش سر دادم چہ گویم؟ ہمان نقل گربہ و موش بود۔

شادی را دیدی؟ بوزنہ فارسی کتابی ست۔ ببین سر دیوار نشستہ۔ دست پیش مکن کہ می زند۔ بدجانوریست مرا حرکاتش خیلی خوش می آید۔ چہ قدر بآدم می ماند چہ صورتہا می سازد کہ خندہ می آید۔

ابر سیاہے از جانب شمال برخاستہ۔ البتہ خواہد بارید۔ برق ہم می تابد دو دیدہ بیائید۔ قدم بردارید۔ پیش از باریدن بخانہ برسیم۔ اینک در رسید حالا زور آورد۔ بیائید! بدکانی پناہ گیریم تا تر نشویم۔ آب زور می بارد۔ اکنون استاد حالا کم شد۔ ہنوز ناودہ[2] جاری ہستند۔ زمین ہمہ گل شد۔ سوے مشرق نگاہ کنید۔ قوس قزح برآمدہ۔ پہ پہ[3]۔ خوش رنگہا دارد۔ این روشنی و صداے مہیب چہ بود؟ این برق ست و رعد۔ صاعقہ است کہ بر مردم می افتد وہلاک می کند۔ پناہ بخدا! الٰہی از آسیبش نگہدار۔ باران رحمت الٰہی ست اکنون گیاہ می روید۔ روے زمین ہمہ سبز می شود۔ گلبن گل می کند۔ درخت ثمر می بندد۔ غلہ پیدا می شود۔

---

[1] اہل زبان کا محاورہ ہے یعنے تم سے ہل گیا ہے۔

[2] یعنی پرنالے ۱۲

[3] محاورہ اہل زبان مین اسی طرح ہے جیسے ہم کہتے ہین واہ واہ واہ کہ جس سے تعریف اور تحسین متعجبانہ پائی جاتی ہے ۱۲

گلزار دبستان

حصۂ دوم

حکایت اوّل

روزی پادشاهی مع شاهزاده بشکار رفت چون هوا گرم شد پادشاه و شاهزاده لبادۀ خود را بر دوش مسخرهٔ نهادند. پادشاه تبسم کرد و گفت ای مسخره بر تو بار یک خر ست گفت بار دو خر

حکایت دوم

شیری و مردی در یک خانه تصویر خود با دیدند مرد شیر را گفت می بینی شجاعت انسان که شیر را تابع کرده است شیر گفت مصور این انسان ست اگر شیر مصور بودے این چنین نبودے

حکایت سوم

شخصی مرتبۂ بزرگ یافت. دوستے برای تهنیت نزد او رفت. آن شخص پرسید کیستی و چرا آمدهٔ. دوست او شرمنده گردید و گفت مرا نمی شناسی دوست قدیم توام برائے تعزیت نزد تو آمده ام شنیده ام که کور شدهٔ

حکایت چهارم

طبیبی هرگاه بگورستان رفتے چادر بر سر و روی خود کشیدے مردمان پرسیدند که سبب این چیست گفت از مردگان این گورستان شرم میکنم زیرا که از دوائے من مرده اند

حکایت پنجم

درویشی نزد بخیلی رفت و چیزی سوال کرد بخیل گفت اگر یک سخن من قبول کنی هرچه بگوئی خواهم کرد. درویش پرسید آن سخن چیست. گفت گاهی چیزی از من مخواه دیگر هرچه بگوئی بکنم

حکایت ششم

شخصی از افلاطون پرسید که سالهای بسیار در جهاز بودی و سفر دریا کردی و در دریا چه عجائب دیدی. گفت عجب این بود که از دریا بکنار بسلامت رسیدم

حکایت هفتم

شاعری توانگری را مدح کرد هیچ نیافت پس هجو کرد توانگر او را هیچ نگفت روز دیگر شاعر بر در خانهٔ او رفت نشست توانگر گفت ای شاعر مدح کردی هیچ ندادم هجو کردی هیچ نگفتم حالا چرا اینجا نشسته گفت حالا میخواهم که اگر بمیری مرثیه تو هم بگویم

حکایت هشتم

شخصی دستار درویشی گرفت و گریخت درویش بگورستان رفت و نشست مردمان ورا گفتند که آن شخص دستار ترا بطرف باغی برد تو در گورستان چرا نشسته و چه میکنی گفت او نیز آخر اینجا خواهد آمد از این سبب اینجا نشسته ام

حکایت نهم

شخصی در خواب با شیطان ملاقات کرد یک سیلی بر روی او زد و ریش او را گرفت و گفت ای ملعون دشمن ما هستی و برای فریب دادن ما مردمان ریش مرا میبادی چون سیلی دیگر بر روی او زد بیدار شد و ریش خود را در دست خود دید شرمنده گردید و بر خود خندید

حکایت دهم

شخصی با بخیلی دوستی داشت روزی بخیل را گفت که حالا بسفری روم انگشتری خود را بده تا آنرا

نزد خود خواهم داشت هرگاه او را خواهم دید ترا یاد خواهم کرد جواب داد که اگر مرا یاد داشتن میخواهی هرگاه انگشت خود خالی بینی مرا یاد کن که انگشتری از فلان خواسته بودم نداد۔

حکایت یازدهم

روزی شاعری تقصیری کرد بادشاه جلاد را فرمود که روبروی من او را بکش لرزه براندام شاعر افتاد ندیمی او را گفت این چه نامردی و بیجگریست مردان گاهی چنین نمی ترسند شاعر گفت ای ندیم اگر مردی بیا بجای من بنشین تا من برخیزم بادشاه این لطیفه پسندید و خندید و تقصیر او معاف فرمود

حکایت دوازدهم

بادشاهی در خواب دید که تمام دندانهای او افتاده اند از منجمی تعبیر آن پرسید گفت که همه اولاد و اقارب بادشاه روبروی بادشاه خواهند مرد بادشاه در خشم شد و منجم را قید کرد و منجم دیگری را طلبید و تعبیر آن خواب پرسید عرض کرد که از همه اولاد و اقارب بادشاه زیاده تر خواهد زیست بادشاه این لطیفه پسندید و انعام داد

حکایت سیزدهم

شخصی پیش یکی نویسنده رفت و گفت خطی بنویس گفت پای من درد میکند آن شخص گفت ترا جای فرستادن نمیخواهم که چنین عذر میکنی جواب داد که این سخن تو راست است لیکن هرگاه که برای کسی خطی می نویسم طلبیده می شوم برای خواندن آن زیرا که دیگر شخص خط من خواندن نتوانند

حکایت چهاردهم

درویشی تقصیر بزرگ کرد پیش حبشی کوتوال بردند کوتوال حکم کرد که تمام روی درویش سیاه کنند و در تمام شهر گردانند درویش گفت ای کوتوال نصف روی من سیاه کن ورنه همه مردمان شهر خواهند دانست که حبشی کوتوال هستم کوتوال از این سخن خندید و تقصیر درویش معاف کرد

حکایت پانزدہم

شاعری مسکین پیش توانگرے رفت وچنان نزدیک او نشست کہ میان شاعر وتوانگر از یک وجب زیادہ تفاوت نبود توانگر ازین سبب برہم شد وروی ترش کرد وپرسید کہ درمیان تو وخرچہ تفاوت ست گفت بقدر یک وجب توانگر ازین جواب بسیار خجل شد وعذر نمود

حکایت شانزدہم

آوردہ اند کہ حضرت آدم علیہ السلام چون در بہشت گندم تناول نمود ولباسہاے کہ پوشیدہ بود از تن او فرو ریخت وجیب وراست می گریخت ودر پس ہر درخت پنہان میشد خطاب رسید کہ اے آدم از ما می گریزی گفت نے خداوندا از تو چگونہ گریزم وکجا توان گریخت اما از خطاے خود شرم میدارم

حکایت ہفتدہم

اعرابی شتری گم کردہ بود سوگند خورد کہ چون بیابم بیک درم بفروشم چون شتر یافت از سوگند خود پشیمان شد گربہ در گردن شتر آویخت وبانگ زد کہ شتر را بیک درم می فروشم وگربہ را بصد درم اما از یکدیگر جدا نمی فروشم شخصے در آنجا وارد شد وگفت چہ ارزان بودے اگر این شتر را این قلادہ در گردن نبودے

حکایت ہجدہم

نابینائی در شب تار چراغ در دست وسبوے بر دوش گرفتہ در بازار می رفت شخصی او را پرسید کہ ای احمق روز وشب در چشم تو یکسان است از چراغ ترا فائدہ چیست نابینا خندید وگفت این چراغ بہر من نیست بلکہ بہرِ امثال تست تا در شب تار سبوی مرا نشکنی

حکایت نوزدہم

بادشاہی از منجمے پرسید کہ چند سال از عمر من باقیست گفت دہ سال بادشاہ بسیار متفکر گردید وہم بیمار بر بستر افتاد وزیر عاقل این منجم را در پیش روی بادشاہ طلبید وپرسید

که چند سال از عمر تو باقیست گفت بیست سال وزیر همان وقت شمشیر کشید او را برد و گفت پادشاه
به قتل رسانید پادشاه خوشنود گردید و حکمت وزیر را پسندید و باز هیچ سخن منجم نشنید

حکایت بیستم

نقاشی در شهری رفت و آنجا پیشهٔ طبابت آغاز کرد بعد چند روز شخصی از وطن او در آن
شهر رسید و او را دید و پرسید که حالا چه پیشه میکنی گفت طبابت پرسید چرا گفت از برای
آنکه اگر درین پیشه تقصیری میکنم خاک آنرا می پوشد

حکایت بیست و یکم

روزی شخصی با خود میگفت که هرچه در زمین و آسمان است همه برای من است خدا مرا بسیار
بزرگ آفرید در آن اثنا پشه بر بینی او نشست و گفت ترا چنین غرور نشاید زیرا که هرچه
در زمین و آسمان است خدا برای تو آفرید ما ترا برای من ندانی که من از تو بزرگ ترام

حکایت بیست و دوم

پادشاهی دانشمندی را طلبید و گفت میخواهم که ترا قاضی این شهر کنم دانشمند گفت لائق
این کار نیستم پادشاه پرسید چرا جواب داد که آنچه گفتم اگر راست گفتم مرا معذور دارید و اگر
دروغ گفتم پس دروغگو را قاضی کردن مصلحت نیست پادشاه عذر دانشمند پسندید
و او را معذور داشت

حکایت بیست و سوم

کوری را گفتند میخواهی که پشت تو راست شود یا پشت دیگر مردمان هم چو پشت تو
کوژ گردد گفت میخواهم که پشت دیگر مردمان کوژ گردد تا آنان چشم که دیگران مرا می بینند
من آنها را هم ببینم

حکایت بیست و چهارم

دانشمندی مصاحب پادشاه بود و موی ریش خود می کند روزی پادشاه او را گفت که اگر

بار دیگر موی ریش خواهی برکند بر تو سیاست خواهم نمود بعد چند روز دانشمند کاری کرد که پادشاه بسیار بر وی مهربان گردید او را گفت هرچه بخواهی ترا بخشم دانشمند گفت ریش من مرا بخش دیگر هیچ نمی خواهم پادشاه تبسم کرد و گفت اگر خوشی تو در همین است بخشیدم

حکایت بست و پنجم

دزدی در مقام شخصی برای دزدیدن اسپ رفت اتفاقاً گرفتار شد صاحب اسپ دزد را گفت اگر حکمت دزدی اسپ مرا بنمائی ترا آزاد کنم دزد قبول کرد و نزد اسپ رفت و رسن پای او کشاد و بعد از آن لگام داد و پس بر اسپ سوار شد و تیز راند و گفت ببین این طور دزدی میکنند مردمان هرچند تعاقب او کردند نیافتند

حکایت بست و ششم

شخصی بسیار مفلس بود هیچ نداشت آخر او در اصطبل بست لیکن طوری که سر اسپان سوی دم او کرده بود و ندا در داد که ای مردمان تماشای عجیب ببینید که سر اسپ بجای دم است همه مردمان شهر جمع شدند هر شخصی که در وقت اصطبل برای تماشا [illegible] اندر وا میرفت یک فلس می گرفت و او را راه می داد هر که در آن اصطبل میرفت شرمنده شده از [illegible] بیرون می آمد هیچ نمی گفت

حکایت بست و هفتم

امیر تیمور لنگ چون بهندوستان رسید مطربان را طلبید و گفت از بهترین مطربان [illegible] در این شهر مطربان کامل اند مطربی نابینا پیش پادشاه حاضر شد و سرودی آغاز کرد پادشاه بسیار خوش گردید و نام او پرسید گفت نام من دولت است گفت دولت هم کور میشود جواب داد که اگر دولت کور نبودی بخانه لنگ نیامدی پادشاه این جواب پسندید و انعام بسیار داد

حکایت بست و هشتم

شخصی نزد طبیب رفت گفت شکم من درد میکند و آن طبیب پرسید امروز چه خورده گفت نان سوخته طبیب دوای چشم او کردن خواست آن شخص گفت ای طبیب درد شکم را با چشم چه نسبت

حکیم گفت اول ترا دوای چشم باید کرد زیرا که اگر چشمت درست بودی نان سوخته نمی خوردی۔

حکایت بست و نهم

شخصی را یک کیسهٔ دینار در خانه گم شد او بقاضی خبر کرد قاضی همه مردمان خانه را طلبید و بهر کس یک چوب داد که همه آن در طول برابر بود و گفت هر که دزد است چوب او بقدر یک انگشت دراز خواهد شد چون همه را رخصت کرد شخصی که دزدیده بود ترسید و چوب را بقدر یک انگشت تراشید روز دیگر چون قاضی همه را طلبید و چوبها دید معلوم کرد که دزد اوست کیسهٔ دینار از او گرفت و سیاست نمود

حکایت سی ام

شخصی با شخصی شرط کرد که اگر بازی نبازم یک آثار گوشت از اندام من بتراش چون بازی نباخت مدعی ایفای شرط خواست او قبول نکرد هر دو پیش قاضی رفتند قاضی مدعی را گفت معاف کن قبول نکرد قاضی برهم شد فرمود که بتراش لیکن اگر اندکی یا زیاده از آثار خواهی تراشید ترا سیاست خواهم نمود مدعی نتوانست ناچار شده معاف کرد

حکایت سی و یکم

شخصی طوطی پرورده او را زبان فارسی آموخت طوطی در جواب هر سخن میگفت درین چه شک روزی آن شخص طوطی را در بازار برای فروختن برد و صد روپیه قیمت آن ظاهر کرد مغلی از طوطی پرسید که لائق صد روپیه هستی گفت درین چه شک مغل خوشنود شد و طوطی را خرید بخانه خود برد هر سخن که با طوطی میگفت جواب آن درین چه شک می یافت در دل خود شرمنده و پشیمان گردید و گفت حماقت کردم که چنین طوطی خریدم گفت درین چه شک مغل را تبسم آمد و طوطی را آزاد کرد

حکایت سی و دوم

دانشمندی در مجلسی نشسته با مردمان وعظ میگفت شخصی در آن مجلس می گریست

روزی دانشمند گفت سخن من در دل این شخص بسیار اثر می کند از این سبب می گرید۔ دیگران آن شخص را گفتند که در دل ما سخن دانشمند هیچ اثر نمی کند چگونه دل داری که میگری گفت سخن دانشمند نمی گریم بلکه یک خصی پرورده بودم و او را بسیار دوست می داشتم چون خصی پیر شد مرد هرگاه دانشمند سخن میگوید و ریش او می جنبد خصی مرا یاد می آید زیرا که او هم این چنین ریش دراز میداشت

حکایت سی و سوم

روزی سکندر با حاضرین مجلس گفت که گاهی کسی را محروم نکردم هر کس هر چه از من خواست بخشیدم شخصی آن وقت عرض کرد که خداوندا یک درم در کار است بخشش سکندر فرمود که از بادشاهان چنین محقر خواستن بی ادبیست آن شخص گفت که اگر بادشاه را از یک درم دادن شرم می آید ملکی مرا ببخشد۔ سکندر گفت اول سوال کردی کم از مرتبۂ من و دیگر سوال کردی زیاده از مرتبۂ خود هر دو سوال بیجا کردی آن شخص لاجواب و شرمنده گردید

حکایت سی و چهارم

شخصی نوکر خود را گفت که اگر علی الصباح دو زاغ دیده باشی مرا خبر کن که آنها را خواهم دید شگون نیک خواهم یافت تمام روز مرا خوشی خواهد گذشت القصه نوکر او دو زاغ را دیده صاحب خود را خبر کرد صاحب او چون بیرون آمد یک زاغ را دید و زاغ دیگر پریده بود بسیار بر نوکر غضب شد و تا زیانه زدن گرفت همان وقت دوستی برای او طعام فرستاد نوکر عرض کرد که ای خداوند یک زاغ را دیدی طعام یافتی اگر دو زاغ را میدیدی می یافتی آنچه من یافتم

حکایت سی و پنجم

شاعری پیش توانگری رفت و ثنا او را گفت و توانگر خوش و خورسند شد و گفت نزد من

نقدی نیست لیکن غله بسیار است اگر فردا بیائی بدهم شاعر بخانهٔ خود رفت و وقت سحر نزد توانگر باز آمد توانگر پرسید چرا آمدی گفت دیروز وعدهٔ دادن غله کردی ازین سبب باز آمده ام توانگر گفت عجب احمق هستی تو از سخن مرا خوش کردی من نیز ترا خوش نمودم حالا چرا غله دهم شاعر شرمنده شده باز رفت

حکایت سی و ششم

شبی قاضی در کتابی دید که هر کسی سر خردی دارد و ریش دراز احمق میشود قاضی سر خرد و داشت و ریش بسیار دراز با خود گفت که سر را بزرگ کردن نمیتوانم لیکن ریش را کوتاه خواهم ساخت مقراض تلاش کرد نیافت ناچار نیم ریش را در دست گرفت و نیم نزد چراغ برد چون موی را آتش گرفت شعله بر دست او رسید ریش را گذاشت همه ریش او سوخته شد قاضی بسیار شرمنده گردید بسبب اینکه هرچه در کتاب بود باثبات رسید

حکایت سی و هفتم

دو مصور با هم گفتند که ما هر دو کسان تصویر کشیم ببینیم کدام خوب است پس یک مصور خوشهٔ انگور نقش نمود و آنرا بر دروازه آویخت مرغان آمدند و بران منقار زدند مردمان آن تصویر را بسیار پسند نمودند و بخانهٔ مصور دیگر رفتند و پرسیدند که کجا تصویر کشیدهٔ گفت در پس این پرده مصور اول خواست که پرده را بردارد چون دست بر پرده نهاد معلوم کرد که پرده نیست بلکه دیوار است که بران تصویر کشیده است مصور دیگر گفت که تو چنان تصویر کشیدی که مرغان فریب خوردند و من چنان تصویر کشیدم که مصور فریفت

حکایت سی و هشتم

روزی پادشاهی تنها از شهر بیرون رفت و براه در دشت بدهقانی رسید و پرسید که پادشاه این ملک چگونه است ظالم یا عادل گفت بسیار ظالم است پادشاه گفت مرا میشناسی گفت نه پادشاه گفت منم سلطان این ملک آن مرد ترسید و پرسید

وامیدانی بادشاه گفت نه گفت پسر صالح سوداگرم هر ماه سه روز دیوانه می شوم امروز یکی از آن سه روز است. بادشاه بخندید و او را هیچ نگفت

حکایت سی و نهم

حضرت موسی علیه السلام مناجات کرد که الٰهی چه خوش بودی اگر چهار چیز بودی و چهار چیز نبودی. زندگانی بودی و مرگ نبودی بهشت بودی و دوزخ نبودی توانگری بودی و درویشی نبودی تندرستی بودی و بیماری نبودی. ندا آمد که ای موسی اگر زندگی بودی و مرگ نبودی بلقاے ما که مشرف شدی اگر بهشت بودی و دوزخ نبودی از عذاب ما که ترسیدی اگر توانگری بودی و درویشی نبودی شکر نعمت ما که گفتی و اگر تندرستی بودی و بیماری نبودی ما را که یاد کردی

حکایت چهلم

دهقانی خربزه کشت از سبب خوبی خربزه‌ها بدین بیابانی سر سبز مردمان باغ خربزه را می زدند و از زراعت بری کردند. روزی دهقان پوست شیری را بر پشت خری بست وقت شب برای چریدن فرستاد پس آن خر هر شب با پوست شیر به باغ می رفت هر که شب می دید یقین میدانست که این شیر است. شبی باغبان او را دید و از هیبت آن بر بالاے درختی رفت. در اثناے آن خر دیگر که در آن نزدیکی بود آواز کرد و خر دهقان نیز باواز در آمد و بانگ زدن همچو خران گرفت. باغبان او را شناخت و دانست که این کیست. از درخت فرود آمد و آن خر را بسیار لت زده براند

حکایت چهل و یکم

آورده اند که حضرت یوسف علیه السلام در سالهاے قحط الوقت آنکه در مصر بادشاه بود هر روز ضعیف و نزار تر شدی سبب این حال از وی پرسیدند جواب نداد. بعد از آن که بسیار الحاح کردند گفت مرضی ام نهانی حکیمان گفتند شما مرض را القرار فرمائید تا بمعالجه مشغول شویم

گفت هفت سال است که بر مسند پادشاهی متمکن شده‌ام و زمام اختیار رعایای مصر بدست تصرف من باز داده‌اند درین مدت نفس من در آرزوی آنست که او را از نان جو سیر گردانم و نکرده‌ام گفتند این همه مشقت چرا میکشی گفت موافقت محتاجان گرسنگان میکنم و می‌ترسم که یک کسی در ولایت مصر گرسنه باشد و من آن شب سیر باشم مرا بقیامت گرفتاری بود

حکایت چهل و دوم

آورده‌اند که خواجه غلامی پارسا خدا ترس داشت ناگاه خواجه بیمار شد عهد کرد که یا خدا اگر ازین بیماری شفا یابم این غلام را آزاد کنم حق تعالی او را شفا داد خواجه دل بر غلام بسته بود و او را آزاد نه کرد دیگر باره بیمار شد غلام را گفت برو طبیب را بیار تا مرا علاج کند غلام بیرون رفت و در آمد خواجه گفت طبیب کو گفت طبیب می‌گوید که او مخالفت من میکند و بدانچه میگوید وفائی کند او را علاج نمیکنم خواجه متنبه شد و گفت ای غلام طبیب را بگوی که از مخالفت باز گشتم و از نقض عهد توبه کردم باز غلام گفت ای خواجه طبیب میگوید که اگر تو این صفت پیش آری ما شربت شفا ارزانی داریم خواجه غلام را آزاد کرد و فی الحال شفا یافت.

حکایت چهل و سوم

سپاهی پیش دیوان بطلب وظیفهٔ خود رفت دیوان شاه وزیری که با خود داشت دیوان را نمود از بسکه خزانه تهی بود وزیر فکری اندیشید و گفت سر خط تو باید نوشته و کشته می‌نماید اعتماد را نشاید لشکری آشفته بر خاست و بحضور پادشاه رفت و بکمال تهور و شجاعت فرمانی که از مهر پادشاهی رونق گرفته بود پیش نظر بگذاشت و مانند زهر سراپایش آوازه هم سرایت گرفت و سر را خود بخود جنبانیدن چون چشم شاه بران لشکری افتاد پرسید که چه میکنی و چه خواری سپاهی گفت که بنده بطلب علوفه رفته بود و فرمان را نمود وزیر گفت که

تمسک تو مثل سرو کهنه معلوم می‌شود حالا امتحان می‌کنم که کدام ترانه موافق می‌شود شاه لطیفه‌اش به پسندید و نعمت بی‌قیاس بخشید

حکایت چهل و چهارم

دو کس مال خود را به پیرزنی سپردند و گفتند که هرگاه هر دو خواهیم آمد خواهیم گرفت بعد چند روز شخصی از آنها نزد پیرزن آمد و گفت که شریک من مُرد حالا آن مال مرا بده پیرزن ناچار شده وداد بعد ساعتی چند شخص دیگر آمد و مال خواست پیرزن گفت که شریک تو آمد و او مرگ ترا ظاهر ساخت هر چند مبالغه کردم لیکن سخن من نشنید همه مال را برد آن شخص زن را پیش قاضی برد و انصاف خواست قاضی بعد از تأمل دریافت که زن بی‌تقصیر است فرمود که اول شرط کرده بودی که هرگاه هر دو شریک خواهیم آمد مال خواهیم گرفت تو شریک خود را بیار مال بگیر تنها چگونه یابی مرد لاجواب شده راه خود پیش گرفت

حکایت چهل و پنجم

درویشی بر دکان بقالی رفت و در خریدن شالی کرد بقال به درشتی او دشنام داد درویش در خشم شد و پاپوشی بر سر بقال زد بقال پیش کوتوال رفت و نالش نمود کوتوال درویش را طلبید و پرسید که چرا بقال را زدی درویش گفت که بقال مرا دشنام داد کوتوال گفت ای درویش تقصیر بزرگ کردی لیکن فقیر هستی ازین سبب ترا سیاست نمی‌کنم هشت آنه به بقال بده که سزای تقصیر تو همین است درویش یک روپیه از جیب خود برآورده در دست کوتوال داد و یک پاپوش بر سر کوتوال زد و گفت اگر همین انصاف است هشت آنه تو بگیر و هشت آنه او را بده

حکایت چهل و ششم

بادشاهی بر دشمنی فوج فرستاد آن فوج شکست یافت شخصی جلد نزد بادشاه آمده خبر رسانید

که فوج شما فتح یافت بادشاه بسیار خوشنود گردید و بعد از دو روز خبر هزیمت یافت بادشاه بر آن شخص سیاست کردن خواست عرض کرد که اے خداوند لائق سیاست نیستم زیرا که دو روز شما را خوشنود کردم تو چرا مارا ناخوش می کنی - بادشاه این لطیفه را پسندید و او را انعام فرمود

حکایت چہل و ہفتم

بخیلی دوستی را گفت که هزار روپیه نزد من است میخواهم که این روپیه را بیرون از شهر مدفون کنم و سوائے تو با کسی این راز نگویم القصه هر دو کس بیرون شهر رفته زیر درختی نقد مذکور را دفن کردند بعد چندی روز بخیل تنها زیر آن درخت رفت از نقد هیچ نشان نیافته با خود گفت که سوائے آن دوست کسی نبرده است لیکن اگر از و بپرسم هرگز اقرار نخواهد کرد پس بخانه او رفت و گفت بسیار نقد بدست من آمده است میخواهم که همانجا نهم پس اگر فردا بیائی با هم بردیم دوست مذکور بطمع نقد بسیار آن نقد را آنجا باز نهاد و بخیل روز دیگر آنجا تنها رفت نقد خود یافت حکمت خود را پسندید و باز بر دوستی دوستان اعتماد نکرد

حکایت چہل و ہشتم

شخصی گرسنه می رفت اعرابی را دید که بر کنار دریا طعام میخورد نزد او رفت و گفت از طرف خانه تو می آیم اعرابی پرسید که زن و فرزند و شتر من همه بخیریت اند گفت بلی اعرابی را خاطر جمع شد و باز بر آن شخص نظر نه کرد آن شخص گفتن آغاز کرد که اے اعرابی این سگ که حالا بحضور تو نشسته است اگر سگ تو زنده می ماند چنین می شد اعرابی سر بالا کرد و گفت سگ من را چه سبب مرد گفت گوشت شتر تو بسیار خورد پرسید که شتر چگونه مرد گفت زن تو مرد ازین سبب کسی او را کاه و دانه و آب نه داد پرسید که زن چگونه مرد گفت در غم پسر تو بسیار گریست و سنگ را بر سر و سینه زد پرسید پسر چگونه مرد گفت خانه بر او افتاد اعرابی چون این احوال خانه خرابی شنید خاک بر سر انداخت و طعام را همانجا گذاشت و طرف خانه خود روانه شد آن شخص بدین حکمت طعام یافت

حکایت چهل و نهم

سوداگران پیش بادشاه رفتند و اسپان را برو عرض نمودند بادشاه بسیار پسندید و خرید و لک روپیه باو داد از قیمت بسوداگران او دو فرمود که از ملک خود باز اسپان را بیارید سوداگران رخصت شدند روزی بادشاه بحالت خوشی و مستی وزیر را گفت که اسامی جمیع احمقان بنویس وزیر عرض کرد که پیش ازین نوشته ام و اول نامها نام حضرت ست پرسید چرا گفت سوداگران را لک روپیه که برای آوردن اسپان بی ضامنی و اطلاع مسکن آنها عنایت شد علامت حماقت ست بادشاه گفت اگر سوداگران اسپان آرند پس چه باید کرد گفت اگر بیارند نام حضرت از دفتر احمقان محو خواهم کرد و نام سوداگران آنجا خواهم نوشت —

حکایت پنجاهم

شخصی مال بسیار صرافی را سپرده بسفر رفت چون باز آمد تقاضا نمود صراف انکار کرد و قسم خورد که مرا هیچ نه سپرده آن شخص پیش قاضی رفت و احوال خود گفت قاضی تامل کرده فرمود کسی را مگو که فلان صراف مال من نمیدهد تدبیری برای مال تو خواهم کرد قاضی آن صراف را طلبید و گفت کارهای بسیار بمن پیش آمده است تنها کردن نمیتوانم ترا نائب خود کردن میخواهم زیرا که متدین هستی صراف قبول کرد و بسیار خوش گردید چون بخانه رفت قاضی آن شخص را طلبید و گفت حالا مال خود از صراف بخواه البته خواهد داد شخص مذکور پیش صراف رفت صراف چون روی او دید گفت بیا بیا خوش آمدی مال تو فراموش کرده بودم دی شب مرا یاد آمد القصه مال باو داد و از طمع نیابت پیش قاضی رفت قاضی گفت امروز پیش بادشاه رفته بودم شنیدم که کارهای بزرگ ترا سپردن می خواهد خدا را شکر کن که مرتبه بزرگ خواهی یافت حالا نائب دیگر برای خود تلاش خواهم کرد القصه قاضی او را بدین حیله رخصت کرد

حکایت پنجاه و یکم

روزی پادشاهی با وزیر خود برای سیر رفت بکشت زاری رسید درختان گندم دید از قد آدم درازتر پادشاه متعجب شد و گفت چنین دراز درختان گندم گاهی ندیده ام وزیر عرض کرد که ای خداوند در وطن من درختان گندم همچو قد فیل بلند میشوند پادشاه تبسم نمود وزیر با خود گفت که پادشاه سخن من دروغ پنداشت ازین سبب تبسم کرد چون از سیر باز آمد خطی بمردمان وطن خود برای چند درختان گندم فرستاد تا که خط آنجا رسید فصل گندم گذشته بود القصه بعد یکسال درختان گندم از آنجا رسیدند وزیر پیش پادشاه برد پادشاه پرسید چرا آوردی عرض کرد که در سال گذشته بنده عرض کرده بودم که درختان گندم همچو قد فیل بلند میشوند حضور تبسم کردند با خود گفتم که سخن من دروغ پنداشتند برای تصدیق سخن خود آوردم پادشاه گفت حالا باور کردم لیکن زنهار پیش کسی چنین سخن مگو که بعد سالی باور کنند

حکایت پنجاه و دوم

سواری در شهری رفت شنید که اینجا دزدان بسیارند وقت شب سائیس را گفت که تو بخسپ من بیدار خواهم ماند زیرا که مرا بر تو اعتماد نیست سائیس گفت ای خداوند این چه سخن است نمی پسندم که من در خواب باشم و صاحب بیدار باشد اینچنین نخواهم کرد القصه صاحب او خفت بعد یکپاس بیدار گردید سائیس را گفت چه میکنی گفت در فکر هستم که خدا زمین را بر آب چگونه گسترد گفت می ترسم که دزدان آیند ترا خبر نشود گفت ای خداوند خاطر جمع دارید خبردار هستم سوار باز خفت بعد نصف شب بیدار شد پرسید ای سائیس چه میکنی گفت در فکرم که خدا چگونه آسمان را بی ستون ایستاده کرد گفت در فکر تو می ترسم مبادا که دزدان بیایند و اسپ را ببرند اگر خفتن میخواهی بخسپ من بیدار خواهم ماند گفت مرا خواب نمی آید سوار از خفت و چون ساعتی شب

باقی ماند بیدار شد سائیس را پرسید چه میکنی گفت در فکر هستم که اسپ را دزد برده است فردا زین را من بر سر خواهم داشت یا صاحب

حکایت پنجاه و سوم

دانشمندی هزار روپیه عطاری را سپرد و بسفر رفت بعد مدتی از سفر باز آمد روپیه خود از عطار خواست عطار گفت دروغ میگوئی مرا نه سپرده دانشمند با وی در آویخت مردمان جمع شدند و دانشمند را تکذیب کردند و گفتند این عطار بسیار دیانتدار است گاهی خیانت نکرده اگر با این مثل خواهی کرد سزا خواهی یافت دانشمند ناچار شد و احوال بر کاغذی نوشته پادشاه را نمود پادشاه فرمود برو در دکان عطار سه روز بنشین و اورا هیچ مگو چهارم روز از آن طرف خواهم رفت ترا سلام خواهم کرد سوای جواب سلام هیچ با من مگو چون از آنجا بروم نقد خود از عطار بخواه آنچه او گوید مرا خبر کن دانشمند موافق حکم پادشاه بر دکان عطار نشست روز چهارم پادشاه با حشمت بسیار آن طرف رفت چون دانشمند را دید اسپ را استاده کرد و بر دانشمند سلام خواند دانشمند جواب سلام گفت پادشاه فرمود ای برادر گاهی نزد من نمی آئی و هیچ احوال خود با من نمی گوئی دانشمند اندکی سر جنبانید و دیگر هیچ نگفت عطار این همه دید و می ترسید چون پادشاه رفت عطار دانشمند را گفت که هرگاه نقد مرا سپردی کجا بودم و کدام شخص نزد من حاضر بود باز بگو شاید فراموش کرده باشم دانشمند همه احوال باز گفت عطار گفت راست میگوئی حالا مرا یاد آمد القصه هزار روپیه دانشمند را داد و عذر بسیار نمود

حکایت پنجاه و چهارم

طبیبی نادان خود را از همه افضل می پنداشت باری در محفلی زبان بگشود و خود را می ستود و گفت هر چه تلخ است گرم است حکیمی حاذق در جمع حاضر بود گفت هر که سنجد بر زبان بر آورد خود را در محل زیان در آورد که خاصیت هر دو را با هم سراسر خلاف پنداشته است

حکایت پنجاه و پنجم

آورده اند که هرگاه شاه محمد هند پارس را فتح کرد و در تصرف خود در آورد و اراده ملک مغرب که از مدت تصمیم کرده بود فاسد نمود زنی پیش او حاضر شد و گفت در ضلع عراق پاس رهزنان پسرم را کشتند و متاعش بغارت بردند ملک گفت از ملک دور دست چگونه داد گرفته شود زن گفت شاه والی این ملک دور و دراز چگونه شدند ملک خجل شد و بداد مظلومه رسید

حکایت پنجاه و ششم

آورده اند که در شهر فلان دین معماری از بالای دیواری بسر مردی برافتاد بیچاره بهمان دم جان بداد و معمار بسلامت ماند وارثانش چنگ در دامنش زدند و دعوی خون پیش حاکم بردند فرمود که خون بها بگیرند که پیش از جهل نمیرزد راضی نشدند و سعی بسیار کردند حاکم دانست که جهل را بجز جهل نتوان شکست آهن را بغیر آهن نرم نتوان کرد گفت که یکی از وارثان بر بام برآید و بر سر این مرد در آید تا بمیرد و قصاص گیرد مدعیان عاجز گشتند و لیلا از دعوی فرو بستند و از سر خون او درگذشتند

حکایت پنجاه و هفتم

شاه حلب را ضرورتی پیش آمد که رفتن خود تا شهر ناگزیر افتاد چنین که از شهر خود بیرون رفت پیرزنی سد راهش گشت و گفت خدا را ساعتی توقف کن تا این غریق ظلم و ستم را از گرداب جور بساحل نجات برآر ملک گفت چندی صبر کن که مرا فرصتی مانع استماع است زال گفت اگر طاقت احتمال ضعیفان نداری خود را پادشاه چرا میشماری ملک را لطیفه اش خوش آمد بعرضش در رسید و از جورش نجات بخشید بیت

ملوکان که راه خدا دیده اند	نکس را ز سر راه برچیده اند

حکایت پنجاه و هشتم

اہلی مال فراوان یافت و خیال خام چنان تصور کرد که زیاده از شصت سال نخواهم زیست پس همان بهتر که این نقد خود صرف کنم که بعد از من ایگان خواهند برد و من در گور تاسف خواهم خورد الحاصل در چند سال فرصت آن نقد را بر باد داد و عمرش از شصت در گذشت کوچه بکوچه گدائی اختیار کرد و می گفت ای نیکمردان مال من بسبب خام خیالی از کف رفت برائے خدا چیزے بمن دهید و دست من گیرید

حکایت پنجاه و نهم

ملاحے یکے را به بندوق کشت و ایان مقتول دست و گریبانش زدند و پیش شاه چین حاضر کردند وکیلے یکے از شاهدان را پرسید تو گواه مدعی هستی یا مدعا علیه گفت من معنی این نمی دانم لیکن کسیکه او را قتل کرد می شناسم و گواه او هستم وکیل گفت تو عجب کسی که هنوز معنی مدعی و مدعا علیه نمیدانی و گواهیش میدهی باز پرسید که جهاز تو کدام سمت است گفت در پس تبکل[۱] وکیل گفت پس تبکل کدام طرف را می گویند ملاح گفت صاحب عجب کس اند که هنوز از پس تبکل واقف نیستند و سوال می کنند

حکایت شصتم

دهقانے هر روز پنج نان می خرید روزے شخصے پرسید که هر روز پنج نان خریدی کسی آیا می خوری یا می افگنی گفت یکے می اندازم و به یکے ادائے قرض می سازم و یکے می نهم و دو وام میدهم سائل ازین مسائل در عجب ماند و گفت که این معما را باری معنی چه باشد دهقان گفت آنکه می نهم خود می خورم و آنکه می اندازم بخوشدامن میدهم و آنکه ازو ادائے قرض میکنم به پدرم می خورانم که در طفلی مرا هم قرض داده بود و آنکه قرض میدهم به پسر عطا می کنم که در پیری بکار خواهد آمد

[۱] پس تبکل لفظ انگریزی جائیکه در جهاز صندوق قطب نما می نهند ۱۲

حکایت شصت و یکم

تاجری از اسپانیه بنواحی امریکا رسید شخصی از متعلقان ملک جمیع املاکش را بغارت برد تاجر هرچند آه و ناله کشید سودی نه بخشید مرد جهانگرد ناچار شد بدران بیشهٔ پرخار اقامت کرد تا باشد که کسی بفریادش رسد و دادش دهد پس از مدتی سلطان آن بیابان بر سر وقتش گذر کرد مظلوم گستاخانه و دلیرانه عنان اسپش بگرفت و فریاد برآورد که دادِ این نامراد بده عمریست که در انتظار قدومت بسر می برم و حسرت می خورم شاه بر دلیری آن حال تباه متغیر گردید و پرسید که مرا چگونه شناختی و قرعه بنام من چسان انداختی که والی ملکم و سلطان اقلیم و دادخواه گفت شمع لگن انجمن را کثرت هجوم پروانه تیره نمی گرداند و چهرهٔ درخشان ماه شب افروز از ازدحام نجوم و سیاره خیره نمی ماند

حکایت شصت و دوم

مردی را تمنای سرور در سر افتاد بدکان میفروش رفت و قدحی باده خواست میفروش ترشروی و تندخوی بود ساغر پر از باده نموده نصفی بر خاک ریخت و مابقی بآن مرد داده سخنی درشت گفت آن مرد نیک نهادی و بردباری را پیش برده گستاخی او را تحمل کرد و خشم فرو خورده مشفقانه پرسید ای عزیز چرا چنین کردی و باده فرو ریختی گفت نادان نمیدانی که این فال نیک اختریست و مایهٔ بختوری حالا از جای منتفع خواهی شد و پیرایهٔ مکنت خواهی یافت مرد نجیب از این واردات عجیب خیلی متعجب گردید باز هم حلم ورزید و رنجه اش نرسانید و درمی بدست او داد که اندکی پنیر بیار باده فروش درون حجره رفت جوان حلیم خم باده اش سرنگون ساخت و باده را بر زمین انداخت میفروش چون باز گردید حال برین منوال دید سخت برهم شد و دست در گریبانش کرد و تاوان نقصان خواست آن مرد گفت تو گفته بودی که ریختن می فال نیک ست حالا چرا برهم شدی

نصائح

نصیحت شصت و سوم

علم از ہمہ دولت افضل ست علم موجب عزت و دولت است علم شئے بہ از جہل شئے حسب و نسب بے علم ناقص ست۔ عالم ہر جا کہ رود عزت و حرمتش کنند۔ سرمایۂ بزرگی عقل و ادب ست نہ اصل و نسب۔ آدمی را نسب بہ ہنر درست باید کرد نہ بہ پدر۔ عالم بے عمل چون موم بی عسل ہیچ لذتے نہ دارد۔ ہر چہ ندانی از پرسیدنش ننگ مدار

نصیحت شصت و چہارم

بہترین سرمایۂ اولاد آدم ادب ست بہترین عطایا نصیحت ست۔ بہ نمایش عیب پند نمودن از آثار محبت است۔ بر دوستان نصیحت فرمودن باشد و بر نیکبختان پند شنودن ہر کہ پند بزرگان نمی شنود در ہلاک خود سعی می نماید

نصیحت شصت و پنجم

نرمی و ملائمت موجب اتحاد و مودت ست۔ تواضع از ہمہ کس زیبائی نماید و از اہل دولت زیباتر شکر گزاری سبب زیادتی نعمت ست۔ ہر کہ صبر اختیار کرد زود بمقصد رسید ہر کہ کار خود بخدا سپارد حسب دلخواہ ساختہ گردد۔ مدارا با دشمن خوش است چہ صاحب دل بہ مدارا می رسد

نصیحت شصت و ششم

تاثیر صحبت لازم ست مصاحبت کتاب از ہمہ بہتر ست از صحبت نادان بادیہ خوشتر در صحبت نیکان بنشین از صحبت بدان بپرہیز از صحبت جاہلان بپرہیز کہ صحبت نادان وبال جان ست صحبت نیکان را منفعت بےنہایت ست صحبت بدان مضرت بے نہایت صحبت بدان زود اثر کند و ضرر آن در اندک زمان بظہور رسد ہر کہ با بدان نشیند نیکی نہ بیند

نصیحت شصت و ہفتم

راست بازی شعار کن کہ راست باز را دوست بسیار ست راستی موجب رضائے خدا است

راست باز را گاہے ضرری نمی رسد ہر قصورے کہ کنی قبول نما و منکر مشو مردم دیانت دار نزد ہمہ کس عزیز اند خائن بہمہ حال مردود است و خلق خدا از و ناخوشنود۔

نصیحت شصت و ہشتم

دروغگو ہمیشہ ذلیل و خوار است ہر کہ بدروغگوئی مشہور شود اگر راست ہم گوید اعتبار نکنند در خوشحالی ہر کسے دوست میشود در افلاس امتحان دوستی است وقت چیزیست بس عزیز الوجود چون میرود باز نمی آید در کارہا تعجیل و شتاب نباید کرد ہر کاریکہ کنی بمشورۂ عاقلان کن اگر بے تحقیق عیب کسی را اعتبار کنی حق پوشیدہ باند بے تامل کار نباید کرد برائے خورد و نوش تعین وقت ضرور است

نصیحت شصت و نہم

درا ثنائے کلام سخن کردن عیب است ہر کاریکہ کنی بحضور دل باید کرد سخن بیفائدہ گفتن عیب است از سخن بیہودہ خاموشی خوشتر فکر بد عقل را تباہ می سازد و سخن بد زبان را خراب می نماید سوگند خوردن معیوب است طاعت مادر و پدر واجب بر قول بزرگان عمل ضرور است عیب جوئی ہم از عیب است منفعت خویش و مضرت دیگران خواستن حماقت است در پئے ایذا و تکلیف کسی نباید شد۔ آزار رسانیدن نتیجہ نیکو ندارد

نصیحت ہفتادم

دل کسی را رنجیدہ مساز گناہ خود را از مردم می توان پوشید لیکن از خدا نہان کردن نمیتوانی آدمی گناہ خود را پنہان می دارد لیکن پیش خدا ہمہ موجود است کار امروز را بر فردا نباید گذاشت مرگ را ہر دم حاضر دان مرگ با نیکنامی بہتر است از حیات بدنامی کرم بہر حال پسندیدہ است عدل باعث ترقی دولت است ظلم بنیاد سلطنت را می کند محافظت جان از ہمہ مقدم۔

نصیحت ہفتاد و یکم

ہر سرّے کہ داری مخفی بہتر است برا کہ محرم اسرار در عالم کمتر افشائے سر خود بازبان نادانی است ثمرۂ نیکی نیکی است و ثمرۂ بدی بدی ہر کہ بد کند طمع نیکی نباید داشت دشمن دانا از دوست نادان بہتر است از دشمن حذر باید نمود و دشمن را حقیر نباید شمرد

نصیحت ہفتاد و دوم

آدمی را باید کہ ہمت بلند دارد و عزم درست علامت غلبہ و نصرت ہمت بلند است از تحمل مشقت مترس سخاوت بہ از عبادت بخشیدن گناہ بہترین خصلتہا است چون عہد کنی در وفائے آن جہد نما دوست و دشمن ابر تو اعتماد باشد عفو علامت علو ہمتی ہمہ ابرار دانستن نشان ریاست است درشتی و ترش روی سبب مخالفت است خود ستائی نمودن بہر افزونی عزت خود موجب ذلت میگردد

نصیحت ہفتاد و سوم

تکبر آدمی را خوار و بمقدار میسازد ہر چہ بر خود نپسندی بر دیگری مپسند ہر کہ در اصل بد است امید نیکی از و مدار احمق را ستایش خوش آید طفلان را ستایش بیجا نمودن بد راہ کردن است نہ ہر کہ بصورت نیکو است سیرت زیبا دارد وست ہر کرا خوشامد خوش آمد خود را فراموش کرد طمع بد است و از زیادہ طلبی اصل سرمایہ ہم از دست میرود

نصیحت ہفتاد و چہارم

ذوالنون مصری را پرسیدند کہ عبادت چیست گفت در ہمہ حال بندہ او باشی چنانکہ او در ہمہ حال مولای تست الحق نوعے کہ در خواجگی او تقصیرے نیست باید کہ در بندگی و اطاعت وے از ما مردم نیز قصورے نباشد

نصیحت ہفتاد و پنجم

ہرگاہ دو کار کہ نقیض یکدیگر اند بنا گاہ ترا رو دہند و ندانی کہ کدام یک ازین دو یکی کہ حق وصواب است و کدام را ترک نمائی کہ غلط و باطل ست پس نظر کن کہ درین کدام یک ازین دو کار بخواہش و ہوائے تو نزدیک تر ست آنرا مخالفت بکن و بفعل میار زیرا کہ حق وصواب بخلاف ہوا و ہوس آدمی است

نصیحت ہفتاد و ششم

ہرکہ تلخ گوے و ترش روے و زشت خوے بود ہمہ کس ورا دشمن گیرند و ہرکہ دروغ نگوید و وعدہ خلاف نکند و مردم را نیازارد ہمہ کس او را دوست دارند

نصیحت ہفتاد و ہفتم

چہار چیز دلیل بزرگی است علم را عزیز داشتن و بدرا بہ نکوئی دافع کردن و خشم را فرو خوردن و جواب با صواب دادن

نصیحت ہفتاد و ہشتم

از دانا ترین مردم کسے ست کہ از ناموافقت روزگار دلتنگ نباشد و بلند ہمت کسے کہ نعمت آخرت را بر نعمت دنیا اختیار کند و بہتر وکسے کہ تواضع کند آن کس را کہ تواضع او را اکراہ دارد و بکسے نزدیکی مجو کہ از تو بیزار باشد

نصیحت ہفتاد و نہم

یکے از بزرگان می فرمایند کہ عالم آنکس را توان گفت کہ علم او را از ناکردنیہا باز دارد۔

نصیحت ہشتادم

سقراط گوید بدنی کہ از اخلاط فاسد پاک نیست ہرچہ او را غذائے دہی موجب تزاید مادہ مرض گردد و این فرقیست ازان کہ اگر نفس ناطقہ از اخلاق ذمیمہ پاک نباشد تعلیم علوم او را موجب ازدیاد فساد می شود

نصیحت ہشتاد و یکم

حکمائے ہند گفتہ اند کہ دوستی چہار درجہ دارد۔
درجۂ اوّل۔ آنکہ بخانۂ دوست برود و دوست بخانۂ خود بیارد ہرگاہ آن مرتبۂ دست دہد چہارم دوستی حاصل شود۔
درجۂ دوم۔ آنست کہ بخانۂ دوست چیزے بخورد و دوست را بخانۂ خود چیزے بخوراند چون بدین حد برسد نیم دوستی حاصل شدہ باشد۔
درجۂ سوم۔ آنست کہ دوست را چیزے بدہد و اگر دوست چیزے بدہد بگیرد چون بدین پایہ برسد سہ ربع دوستی بحصول انجامد۔
درجۂ چہارم۔ آنست کہ از راز دل خود دوست را آگاہ نماید و دوست را نیز باید کہ بر اسرار دلی او را مطلع گرداند و چون باین مرتبہ برسد تمام دوستی حاصل شدہ باشد و مرتبۂ دوستی ازان بالاتر نیست

سوال وجواب

۸۲۔ سوال۔ از خداوند تعالیٰ چہ باید خواست جواب خیریت و عافیت دارین۔
۸۳۔ سوال زندگانی چگونہ بسر باید کرد جواب بخوشنودی و کم آزاری۔
۸۴۔ سوال عمر بکدام شغل صرف باید کرد جواب در تحصیل علم۔
۸۵۔ سوال علم چہ نتیجہ دہد جواب خوانندۂ علم اگر کہ باشد مہ گردد و اگر فقیر باشد تونگر گردد۔
۸۶۔ سوال عزت بچہ افزون شود جواب بکم گفتن۔
۸۷۔ سوال نیک بخت بچہ دلیل شناختہ شود جواب بسہ دلیل یکے طلب علم دوم سخاوت سوم شگفتہ روئی۔
۸۸۔ سوال نیک ترین کارہا چیست جواب در مجلس علما و حکما نشستن و از صحبت ایشان متمتع شدن

۸۹ سوال مرد را از جان چه عزیز است جواب دینداررا دین و بیدین را درم۔

۹۰ سوال یار چگونہ شناختہ شود جواب در وقت حاجتمندی یار و اغیار را معلوم توان کرد۔

۹۱ سوال آن کدام کس است کہ اگر صد عیب داشتہ باشد بر و عیب نگیرند۔ جواب مرد سخی۔

۹۲ سوال آن چہ چیزہا ست کہ بہتر از زندگانی و بدتر از مرگ باشد۔ جواب بہتر از زندگانی نیکنامی ست و بدتر از مرگ بدنامی۔

۹۳ سوال صحت جسم در چہ چیز است جواب با شتہائے صادق طعام خوردن و ہنوز اندکے اشتہا باقیست کہ دست از طعام باز کشیدن۔

۹۴ سوال انسان از کدام عمل محبوب دلہا شود جواب از راست معاملگی و شگفتہ روئی۔

۹۵ سوال کم آزاری چگونہ حاصل شود جواب خود را از جمیع ذی حیات کمتر و بدتر داند۔

۹۶ سوال این صفت چگونہ حاصل آید جواب از برکت صحبت علما و حکما۔

۹۷ سوال فرزند ناخلف چگونہ باشد جواب چنانکہ انگشت ششم اگر ببرند درد کند واگر بگذارند عیب بود۔

۹۸ سوال صاحب دولت را کدام عمل بہتر ست جواب بمحتاجان نان دادن و بتواضع مہمانان پرداختن۔

۹۹ سوال نشان دوست صادق چیست جواب آنکہ در نیکی یاری تو کند واز بدی ترا مانع آید۔ فقط

۳۹ ک
۲ ن

DUE DATE

ف
۸۹۱/۵۰۷

14 [illegible]

2.11.79

/10/79

R 15.0 '08

۷۸۱۷